HALK BİLGİSİ HABERLERİ

stanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 6 Eylûl 1937 Sayı : 71

İSTANBUL AİLESİNİN MUTBAĞI

İstanbulda eskiden kadın, bütün ömrünü evinde geçiren aile unsuru idi. Kadının vazifesi, çocuk yetiştirmek ve ev işi dediğimiz hizmetleri yapmakdı. Eskiden erkekle kadın arasında mevcut iş bölümü hiç bozulmaz, erkek dışarda çalışır ve kazanırken kadın da içeride bir ailenin rahatını sağlıyacak surette durmadan uğraşırdı. Hayat şartlarının değişmesi dolayısile bu gün kadın yalnız evinde bir aile unsuru değil, evinin dışında da erkeğin arkadaşıdır. Bu inkişaf cumhuriyetin eseri olduğu için şüphe yok ki, Türk kadını ve daha doğrusu Türk ailesi Cümhuriyet idaresine çok şey borçludur.

Ömrünü evinde geçirdiği eski zamanlarda kadının en mühim vazifesi çocuk yetiştirmek ve sonra da bundan artan vaktini mutbakda geçirmekdi. Mutbak eski Türk evinde kadın için bitmez tükenmez bir meşgale zemini idi. Eve gelen yiyecek şeylerin hepsi mutbakta kadının elinden geçer ve kadın da bu sahada çalışmaktan hoşlanırdı. O zamanlarda şimdiki gibi umûmî mutbaklar ve arzuyu tatmin eden lokantalar bulunmadığından, erkek de evinden başka yerde yemek yemeği pek düşünmez, akşam saatlerinde yemek için her kes yuvasına dönmüş olurdu. Erkeğin, gıdasını dışarda aramaması ve kadının, evinde çocuktan başka meşgul olacak mevzu bulamaması gibi sebepler, denilebilir ki eski Türk kadınını mutbak âleminde bir san'atkâr yapmıştır. Ben şimdi öyle ihtiyar bayanlara rastlıyorum ki, mutbak çatısı altında hepsi birer üstattır. Yazık ki bunlar artık son yaşlarına gelmiş, çocukları veya torunları arasında zevklerini onların zevklerine uydurmak, onların tad aldıkları yemeklerden lezzet duymak ıztırarında kalmıştır.

*
* *

Eski Türk evinde mutbak, muhakkakki bir âlemdi. Hakikî bir ev kadınının mutbağı, bir salon kadar temiz ve düzgündü. Kap kacak yerli yerinde durur, temizlikten pırıl pırıl pırıldar ve insan mutbağa girince lüks ve debdebeli bir salona girmiş gibi hayran kalırdı. Eski Türk mutbağında

eksik bir şey bulunmaz, ve kadını kendisine lâzım olan her vasıtayı elinin daima altında bulunduracak surette intizama sokar ve kullanılan her kap, yıkanıp temizlendikten sonra mutlaka yerine konur, icap ettikçe kadın bir şey aramak mecburiyetinde kalmazdı. Mutbak eskiden ev kadınının hal ve şanını gösteren bir ayna idi. Bir ev kadınının kadınlığı, mutbağına bakınca belli olur denilirdi. Mutbak ehemmiyetçe evin her hangi bir kısmından aşağı görülmez, evin her hangi bir kısmı gibi kadının dikkat ve itinasından uzak kalmazdı. Bunun için evlerinin genişliği müsait olmıyan fakir ve orta halli aileler, yemeklerini mutbakta yemekte mahzur görmezler, mutbağı aynı zaman da yemek odası olarak kullanırlardı.

*
* *

Eski Türk evinde mutbağın en mühim yeri şüphesiz ki ocaktı. Ocak teşkilâtı bizde bugünkü tekemmüle varmazdan evvel pek basitti. Görenler bilirler ki eski Türk evlerinde ocak bacaya bağlı kemerli bir siper altında küçük ve büyük ayaklı bölmelerden ibaretti. Bunların üzerine sırasına göre kazan, büyük ve küçük tencere ve tava konulur, istenilen şey kaynatılır, pişirilir veya kızartılırdı. Yemek pişirirken ev kadını ocak başından ayrılmağı daima mahzurlu telakki ederdi. Yemeğin iyi olması için « yemek pişirirken kadın da ocak başında yemekle beraber pişmelidir » sözü kadınlar arasında meşhurdur.

Eski ev kadını İstanbulda maruf olan yemeklerin hepsinin nasıl hazırlanacağını bilir, pişirdiği yemeğin hususiyetine göre bildiğini tatbik ederdi. Bununla beraber ev kadını yalnız yemek pişirmez. Ayni zamanda hamur açar, makarna keser, tarhana yapar, tatlı kaynatır, hülâsa bir sofraya konabilecek her şeyi becerirdi. Buna mukabil erkeğin vazifesi yalnız kadının istiyeceği malzemeyi tedarik etmekdi. Erkek bundan ötesini düşünmez ve evine gelen malzemeye göre kadın, ailesini memnun etmeğe çalışırdı.

Yemekten, hamurdan, tatlıdan başka evin yağı da kadın tarafından istihsal edilirdi. Bugünkü karşık ve hazır yağlar eskiden rağbet görmediği için İstanbul evlerinde ya tereyağı, Trabzon veya Halep yağları kullanılırdı. Fakat bunlar bir az bahalı geldiğinden ev kadını kocasının getirdiği kuyruğu eriterek yağ çıkarır ve yemeklerde onu kullanırdı. Kuyruk yağının lezzetini arttırmak için buna Zeytinyağı, süt ve tereyağı katılırdı.

Eski kadın mutbakda yalnız yemek pişirmez, ayni zamanda çamaşır da yıkardı. Eski evlerde ayrı bir çamaşır yıkama yeri olmadığı için bu hizmete mutbaktan başka münasip bir yer aranmazdı. Çamaşır günü mutbağa leğenler dizilir, çamaşırcı getirilir, ev hanımının nezareti altında çalıştırılırdı.

Eski aile kadının yanında mutbak kadar sofra da itinaya layık görü-

KARANLIKGECE

Vakti zamanında gayetle zengin bir aile, bu ailenin de bir tane oğlu varmış. Çocuk büyümüş. Evlendirmeğe karar vermişler. Her taraftan kız aradıkları halde bir türlü bir münasibini bulamamışlar.

Bir de ihtiyar, çok fakir bir Oduncu Baba varmış. Zavallı ihtiyar, dağdan odun keserek pazarda satar, ailesine bakarmış. Bir de kızı varmış.

Zengin kadın, bir gün tesadüfen bu Oduncunun evine gitmiş, kızı görmüş. Gönlü birden sevmiş. Derhal kızın anasına :

— Biz zengin bir aileyiz, bir oğlumuz vardır, evlendirmek istedik, münasip bir kız bulamadım, fakat sizin kızınızı beğendim, Allahın emrile kızınızı oğluma istiyorum, demiş.

Kızın anası da :

— Ne diyeyim, diye cevap vermiş, Allah kısmet etmişse olur.

Hanım, bu cevabı alır almaz, hemen parmağındaki gayet kıymettar yüzüğü çıkararak kızın parmağına takmış, arabasına binip gitmiş.

Akşam olmuş Oduncu ihtiyar eve gelince, karısı meseleyi anlatmış. Kız ise parmağındaki yüzüğe bakar, hayran olurmuş.

Zengin hanım eve gidince oğluna :

— Oğlum, demiş, sana öyle bir kız buldum ki, nişan gününü bile tesbite lüzum görmeden derhal parmağımdaki yüzüğü kıza takdım. Birkaç gün sonra tekrar gideceğim.

Bu zengin aileye iki gün sonra bir kadın misafir gelmiş. Bu kadın gayet fitne bir şeymiş. Derhal işe karışmış :

---

lürdü. Sofra hazırlamak, yemeklere bir sıra ve bir nizam vermek bir mesele telakki olunur, bu hususta pek titiz davranılırdı. Büyükler sofraya gelmeden önce küçüklerin gelmemesi, aile reisi yemeğe başlamadan önce diğer kimselerin başlamaması, lokma ve küçük parça halinde sofrada ekmek bırakılmaması gibi âdetler vardı Bu âdetler zamanla değişti, Yeni sofra usulleri memlekete girdi. Mutbak eski şekli kadar ruhundan da ayrıldı. Hasılı zamanla birlikte yürüyen hayat eski aile mutbağına yeni bir hüviyet verdi. Medeni vasıtalar yemek pişirmekte, tatlı yapmakta kolaylıklar temin etti. Artık eskisi gibi ömrünü mutbakta geçiren kadın kalmadı. Ve erkek zevkini sofrasında ve yemeklerinde aramaktan vaz geçerek yeni bir âlemde yol almağa koyuldu. Bütün bu değişiklikleri büyük Türk inkılap ve inkişafının tabiî bir neticesi olarak gösterirken çok derin bir memnuniyet hissediyoruz.

Mürüvvet Bayrı

— Ayol hanımcığım, demiş, işittim ki falan yerdeki dilencinin kızını oğluna nişanlamışsın. Sizin gibi bir aileye öyle bir dilenci yakışır mı? O kız hergün dilenir. Doğrusu size acıdım. Vah, vah...

Hanım, bu sözler üzerine düşünmüş: Hakikaten bu kadar zengin, yüksek bir aile oldukları halde bir tek oğluna nasıl olur da bir dilenci kızı alabilir? Bunu bir türlü kendisine yedirememiş.

Ertesi günü derhal kadının evine gitmiş. Hiç bir şey söylemeden kızın parmağındaki yüzüğü çıkarmış. Yine bir şey söylemeden arabasına binerek evine dönmüş.

Kızcağız, kadının böyle tekrar gelerek parmağındaki yüzüğü almasına çok müteessir olmuş. Akşam babası gelince hâdiseyi anlatmışlar. Onun da canı sıkılmış. Kızına :

— Ağlama kızım, demiş, ahdim olsun, yarın, sabah namazına giderken seni de beraber götürecek, karşıma ilk çıkan adama Allahın emrile vereceğim.

Sabah olmuş. Kıza bir entari giydirmişler. Babası elinden tutarak camie götürmüş. Kapının önünde beklemişler. Evvelâ kapıdan üstü başı yırtık, ihtiyar, buruşuk suratlı bir adam çıkmış. Bunlara :

— Esselâmualeyküm, demiş.

İhriyar Oduncu da :

— Aleykümüsselâm, diye cevap vermiş.

Fakat adam, selâm verdikten sonra yoluna devam etmiş. Oduncu hemen ihtiyarın kolundan tutarak:

— Babacığım, demiş, benim bir vadim vardı. Sabah namazından ilk çıkan adama kızımı verecektim. Tesadüfen karşıma sen çıktın. Kızımı sana verdim. Al, kabul et!

Adam ise :

— Oğlum, ben ihtiyarım, hiç bir yerden gelirim yok, günde on para ya kazanırım ya kazanmam, bakmağa kudretim yok, alamam, diye cevap vermiş.

Oduncu bunun üzerine :

— Aman babacığım, etme, eyleme, benim ahdim yerine gelsin, zaten ben de fakir bir adamım, bazen aç kaldığım olur, sen kızımı al, diye ısrar etmiş :

İhtiyar adam, bu ısrar üzerine :

— Peki öyle ise, aldım kabul ettim, haydi kızım, diyerek kızı yanına çağırmış.

Kızın babası da olduğu halde iki kişi daha alarak doğru ihtiyarın evine gitmişler. İhtiyar, camiin bir kenarında kulübe gibi pis, örümcekli bir odada oturuyormuş. Hepsi dua etmişler. Sonra çıkıp gitmişler. Kız ise yalnız kalmış.

Her gün akşamları bu ihtiyar, kıza bir mum ile beş paralık ekmek getirirmiş. Her günkü nafaka bundan ibaret kalırmış.

O zaman ekmeğin okkasını yirmi paraya satarlarmış. Aradan bir sene geçmiş. Bu müddet zarfında ihtiyar hiç bir gece evde kalmamış. Nereye gittiği, nerede yattığı bilinmiyormuş.

Kızın anası ise her zaman kızı için ağlarmış. Kocasına :

— Niçin ahdettin de kızımı bellisiz adama verdin, diye söylenir, kızının yanına gitmek istermiş.

İhtiyar Oduncu, bir gün karısına :

— Peki kadınım, ağlama, demiş, seni götüreyim...

Kadınını, kızının yanına götürmüş. Ana, kız kucaklaşarak ağlaşmışlar. Kızcağızın üstü başı eskimiş, saçı başı darma dağınıkmış. Çünkü taramak için tek dişli bir tarağı bile yokmuş. Anası bir gün eski, püskü bir entari getirmiş. Kendisinin dişleri kırık bir tarağı varmış. Onu da getirmiş. Kızının saçını, başını taramış, düzeltmiş.

Evvelce bu kıza nişan takan hanım efendi başka bir kız bulmuş. Oğluna nişanlamış. Nikâh olmuş. Düğün günü kahve pişirmek için tesadüfen bu Oduncunun karısını çağırmışlar. Kadın, kızının yanına gelerek :

— Beni düğüne kahve pişirmeğe çağrıyorlar, istersen sen de gel, demiş.

Kız ise :

— Ah anneciğim, ben nasıl gelirim, Karanlıkgece müsaade eder mi, bu akşam izin istiyeyim, verirse gideriz, demiş.

Meğer ihtiyarın ismi Karanlıkgece imiş. Akşam olunca Karanlıkgece gelmiş. Kız :

— Bu gün annem geldi, yarın beni düğüne götürmek istiyor, müsaade eder misin, demiş.

Karanlıkgece ise :

— Peki, git, demiş, yalnız sen yarın düğün evine gidince fevkalâde haller olacak. Damat bey gelin hanımı istemiyecek. Seni istiyecek. Sen razı ol. Koluna gir....

Kız hemen :

— Ben katiyen istemem, öyle ise gitmem, demiş,

İhtiyar ise gitmemesinin sebebini sormuş. Giderse konağın bir tane hanımı olacağını söylemiş. Orada her saltanat olduğunu, evinde ise hiç bir şey olmadığını anlatarak gitmesi için israr etmiş. Bu sözler üzerine kız :

— Hayır gitmem, demiş, bu benim talihim, çilem imiş. Oraya da gitsem o adam fakir olur. Yine bu hale düşerim. Çünkü benim kısmetim böyle. Ben halimden memnunum, gitmem!

Karanlıkgece ısrar etmiş :

— Muhakkak gideceksin, emrediyorum, diyince kız naçar kalmış. Gitmeğe razı olmuş. Karanlıkgece, bunları söyledikten sonra gene çıkıp gitmiş. Kız, mum bitinceye kadar oturmuş. Sonra yatmış, uyumuş.

Sabah olunca kızın anası gelmiş. Komşudan bir ayakkabı ile bir entarı alıp getirmiş. Bunları kızına giydirmiş Tam kapıdan çıkacakları sırada önlerinde bir araba durmuş. İçinden iki hanım çıkarak kulübeye girmişler. Kızı derhal soyundurmuşlar. Gayet güzel elbiseler giydirmişler. Elmaslar takmışlar. Kız, hûrilere benzemiş. Çünkü o kadar güzelmiş. Eline de bir elmas vermişler. Onu da gelin hanıma takacağını söylemişler. Sonra hep beraber arabaya binerek gitmişler.

Gelin hanım, araba ile oğlan evine gelmiş. Yukarı çıkarıp oturtmuşlar. Kayın valde hanım para serpdikten sonra hediyesini geline vereceği zaman, fakir kız yerinden kalkarak elindeki binlerce lira kıymetindeki elması geline takmış. Misafirler hayretler içinde kalmışlar. «Acaba bu hanım efendi kimdir» diye merak etmişler.

O sırada damat bey içeri girmiş. Gelin hanımın koluna gireceği yerde bu fakir kızı koluna almak istemiş. Kız muhalefet etmiş. Damat, gelini istememiş. Çünkü bu kızı görünce âşık olmuşmuş. Bu kargaşalık içinde kız tarafı damadın bu hareketini hakaret addetmiş. Kızlarını alarak evlerine dönmüşler. Fakir kız da patırtıdan istifade ederek aşağı inmiş. Bu esnada birlikte geldikleri kadınlara tesadüf etmiş. Arabaya bindikleri gibi soluğu kulübede almışlar.

Yine kızı soyundurmuşler. Elbiseleri, mücevherleri alarak gitmişler. Kız ile biçare anası. neye uğradıklarını bilemiyerek şaşırmış kalmışlar. Fakat, araba ile bunlar kulübeye gelirken damat, arkalarından birini gönderip, kızın, eski nişanlısı olduğunu öğrenmiş. İlle onu alacağım, diye tutturmuş. Diğer kızı boşamış, fakir kızı tekrar istemişler. Kız :

— Yok, demiş, benim bir Karanlıkgecem var. Benim kısmetim o imiş. Ben kimseyi istemem.

Oğlana da, kız seni istemiyor. diye haber vermişler. Oğlanın fena halde canı sıkılmış :

— Ne demek, demiş, ben memleketin en ileri gelen eşrafından olayım da, bir fakir kızı beni istemesin?..

Fena halde hiddetlenerek saraya gitmiş. Padişaha bir şey arzetmek istediğini bildirmiş. Padişah da ertesi günü kabul edeceğini söylemiş. Oğlan memnun olarak dönmüş.

O akşam Karanlıkgece gene gelmiş, kızın ekmeği ile mumunu getirmiş, gitmiş. Bir az sonra tekrar gelmiş, kızın yatağına uzanıp yatmış. Kız bunu görünce korkmuş. Çünki, babasından ayrıldığı günden beri hiç bir gece eve gelmiyen Karanlıkgece ilk defa odada yatıyormuş. Kızcağız :

— Aman yarabbi, ben sabaha kadar bu Karanlıkgece ile nasıl kalacağım, diye ağlamış.

O sırada, uyumuş bulunan Karanlıkgece, başını diğer tarafa çevirmiş. yüzünden bir şey düşmüş. Kız bunu görünce daha ziyade korkmuş. Dikkatle

bakmış. Birde ne görsün ?... Karanlıkgece ismindeki ihtiyarın yüzünden bir maske düşmüş... Maske düsünce çehre meydana çıkmış. Bu çehre, ayın on dördü gibi, asil bir delikanlı çehresi imiş. O sırada mum da bittiğinden, kız, bir kenara büzülerek uyuya kalmış.

Sabahleyin uyandığı zaman, Karanlıkgeceyi odada görememiş Bir müddet sonra Karanlıkgece gelmiş. Kıza :

— Bu gün seni padişahın huzuruna çıkaracaklar, muhakkak git, diye tenbih etmiş.

Kız ise :

— Aman ayağını öpeyim Karanlıkgececiğim, ben gidemem, diye yalvarmış.

Fakat Karanlıkgece ısrar etmiş. Muhakkak gitmesini söyliyerek çıkıp gitmiş.

O gün gündüz kızın anası, kızını görmeğe gelmiş. Kız da, Karanlıkgecenin söylediklerini anlatmış. O sırada kızı almağa gelmişler. Kız gitmek istememiş. Kadın :

— Kızım, madem ki Karanlıkgece git dedi, o halde gitmelisin, diyerek kızını kandırmış. Yavrusunun gözlerinden öpmüş. Almağa gelen adamlara teslim ederek saraya göndermiş.

Kız, korka korka sarayın salonuna girmiş. Bir de bakmış ki ilk nişanlısı karşısında duruyor... Derhal işi anlamış. Daha ziyade korkmuş. Oğlan orada hazır olanlara :

— Bu kız benim nişanlım idi, kendisini seviyorum, ya o beni kabul edecek, yahut onu cellada vereceksiniz, demiş.

Kız bu sözleri işidince :

— Hayır, demiş, ben sizi kabul edemem. Benim sahibim vardır. İsmine Karanlıkgece derler. Ben onunum, istersen beni cellada teslim et. Katiyen kabul etmem.

Bu sözler üzerine oğlan fena halde hiddetlenmiş. Kızı kolundan tutarak sarsmış. Sonra kıza :

— Ya evet, veya hayır diyeceksin, demiş.

Kız :

— Hayır, diye cevap vermiş.

Oğlan da kızın cellada teslimini padişahtan rica etmiş. Padişah, perde arkasından kıza:

— Senin Karanlıkgecen kimdir, diye sormuş.

Kız ise :

— Bilmiyorum, demiş. Gündüzleri hiç görmem. Yalnız geceleri görürüm. Bana beş paralık ekmek ile bir mum getirir, bırakır gider. Kim olduğunu öğrenemedim..

Padişah, bunun üzerine gene sormuş :

— Peki, demiş, bunu görsen tanır mısın ?

Kız :

— Evet, tanırım, demiş. Dün akşam ilk defa odama girerek yattı. Yüzünde bir şey vardı, bir kenara kaymıştı. Aralığından yüzünü gördüm. Bir delikanlı olduğu anladım.

Bunun üzerine padişah :

— Peki, sen bu ilk nişanlını niçin istemiyorsun, diye sormuş, madem ki çok fakirane bir hayat geçiriyorsun, o seni refaha kavuşturur. Razı ol !

Kız, yine :

— Hayır, diye cevap vermiş, ben Karanlıkgeceme merbutum. Ben yalnız onunum, başkasının olamam. Beni öldürün.

Padişah, yine alay ederek :

— Demek Karanlıkgeceni görsen tanırsın, öyle mi, demiş, perdenin arkasından çıkmış.

Kız, padişahı görür görmez :

— Aman padişahım, isterseniz beni öldürünüz, galiba benim Karanlıkgecem sizsiniz, çünkü yanağınızda beniniz var, diye ayaklarına kapamış :

Padişah da :

— Evet benim, ben seni denemek niçin böyle yaptım, diyerek herkesi huzuruna çağırmış. Oğlanın da vücudünü kaldırmaları için emir vermiş. Kendisine bu kadar merbut olan ay parçası gibi kızı nikâh etmiş. Kırk gün, kırk gece düğün alayları yapılmış. kızlarının sayesinde ana ve babası da refaha kavuşmuşlar, onlar ermiş muradına. Biz çıkalım tahta boşuna.

DANA

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde bir Ayşe Nine, bu Ayşe Ninenin de bir oğlu varmış. Çocuk, mektebe gidermiş. Ayşe Nine bir gün inek alacakmış. Çarşıya gitmiş. Tanımadığı bir dükkâncıya vararak :

— Benden parasile süt alır mısın, diye sormuş.

Dükkâncı da :

— Getir, alırım, amma günde ne kadar süt getirebilirsin, demiş .

Ayşe Nine :

— Günde bir okka süt getiririm, diye cevap vermiş.

Dükkâncı razı olmuş :

— Peki öyle ise, bana yarın bir çömlek süt getir, diye tenbih etmiş.

Ayşe Nine, bu söz üzerine :

— Yok, demiş, yarın getiremem. Ancak iki sene sonra getirebilirim.

Dükkâncı, buna razı olmuş. Ayşe Nine, dükkâncıya :

— Öyle ise bana şimdiden bir lira ver, demiş.

Dükkâncı, Ninenin istediği bir lirayı vermiş. Ayşe Nine, inek pazarına

giderek güzel, alaca bir dana beğenmiş. Danayı satan adamdan hayvanı kaça vereceğini sormuş. Sahibi danaya yüz elli kuruş istemiş. Ayşe Nine :

— Ayol, demiş, benim yüz kuruşum var. Elli kuruş daha nereden bulayım? Kuzum bunu bana yüz kuruşa veriver..

Danacı razı olmamış. O zaman Ayşe Nine:

— Bunu bana satmazsan kasaba satacaksın, kasap danayı kesecek, günah değil mi, hem, dana büyüdüğü zaman size sütünden veririm, demiş. Ne ise... Al aşağı... Ver yukarı... Uyuşmuşlar. Ayşe Nine, danayı bir liraya satın almış. Dana önde, kendisi arkada yola koyulmuşlar. Yolda önlerine bir hendek çıkmış. Dana, hendekten atlamamış. Ayşe Nine, danayı hendeğin başında bırakarak bir az ötede duran bir köpeğin yanına gitmiş. Köpeğe :

— Şu dana hendekten atlamadı, gel bacağından ısır da can acısile hendeği aşsın, demiş.

Köpek :

— Benim neme lâzım, demiş, dana bana bir şey yapmadıki onu ısırayım.

Ayşe Nine, köpeğin yanından ayrılmış. Yakındaki ormanın kenarında oturan ormancıya gitmiş :

— Ormancı baba, diye seslenmiş, köpek danayı ısırmadı. Dana hendekten atlamadı. Bana bir sopa ver ki köpeği döveyim, o da danayı ısırsın, dana da hendekten atlasın.

Bunları dinliyen ormancı, Ayşe Nineye sert, sert bakmış :

— Köpek bana bir şey yapmadıki, ben de onu dövmek için sopa vereyim, git işine, demiş.

Ayşe Nine, ormancıyı da olduğu yerde bırakmış. Civardaki köye gitmiş. İlk rastladığı bir bakkal dükkânına girmiş. Bakkala :

— Bakkal, bana bir az gaz yağı ile kibrit ver, demiş. Ormanı yakacağım. Ormancı bana bir sopa vermedi, ben de köpeği dövemedim, köpek danayı ısırmadı, dana da hendeği atlamadı.

Bakkal düşünmüş. Orman yanarsa ne olacak? Ayşe Nineye dönmüş :

— Ormanın bana bir zararı dokunmadı ki ben de gaz yağı ile kibrit vereyim de onun yanmasına sebep olayım, demiş.

Ayşe Nine, bakkaldan da bu sözü işidince oradan ayrılmış. Ortalıkta dolaşırken bir adama rastlamış. Ona :

— Sen nesin, diye sormuş.

Adam :

— Ben hırsızım, diye cevap vermiş.

Ayşe Nine, hemen :

— Mademki hırsızsın, demiş, gel şu dükkânı yağma et. Dükkâncı bana gaz yağı ile kibrit vermedi. Bunun için ormanı yakamadım. Orman

bana bir sopa vermedi. Sopa, köpeği dövmedi. Köpek danayı ısırmadı. Dana da hendekten atlamadı.

Hırsız, bu sözler karşısında bir az duralamış. Sonra :

— İyi amma, ben göz önünde hırsızlık yapamam, diye cevap vermiş.

Ayşe Nine, hırsızdan da fayda gelmiyeceğini anlıyarak yürümeğe başlamış. Bir az daha gidince bir adama rastlamış. Ona da :

— Sen nesin, diye sormuş.

Adamdan :

— Ben bekçiyim, cevabını almış.

Ayşe Nine:

— Hay Allah razı olsun, demiş, ben de seni arıyordum. Şuradan bir hırsız gidiyor. Onu tut, hapse tık. Hırsız dükkânı yağma etmedi. Dükkâncı bana kibritle gaz yağı vermedi. Ormanı yakamadım. Orman bana sopa vermedi. Sopa köpeği dövmedi. Köpek, danayı ısırmadı. Dana. hendekten atlamadı.

Bekçi, Ayşe Nineye yan yan bakmış. Sonra başını sallıyarak :

— Benim neme lâzım a kadın, ben hırsızın bir şey çaldığını görmedim, demiş.

Ayşe Nine, bekçinin de meram anlamadığını görünce yoluna devam etmiş. Bir az gidince karşısına birisi daha çıkmış.

Bu adama da :

— Sen kimsin, diye sormuş.

Adam :

— Ben subaşıyım, cevabını vermiş.

Ayşe Nine sevinç göstererek:

— İyi olacak hastanın ayağına hekim gelir derler, demiş, aman ne doğru... Ben de seni arıyordum. Şu bekçiyi terbiye et. O, hırsızı tutmadı. Hırsız, dükkânı soymadı. Dükkâncı da bana gaz yağı ile kibrit vermedi. Ormanı yakamadım. Orman bana sopa vermedi. Sopa, köpeği dövmedi. Köpek, danayı ısırmadı. Dana da hendeği atlamadı.

Subaşı, bu sözlere kızmış. Ayşe Nineyi tersliyerek:

— Benim neme lâzım a ihtiyar, demiş, ben bekçinin bir kabahatini görmedim ki...

Ayşe Nine, bakmış ki olacak gibi değil, kendi kendine :

— Bari, demiş, memleketin hâkimine kadar çıkayım, derdimi ona anlatayım... Başka çare yok..

Söyliyeceklerini iyice düşünüp taşındıktan sonra kendine çeki düzen vermiş. Hakimin huzuruna çıkmış. Başlamış ağlamağa :

K O Ş M A L A R

Esman'dan

I

Niçin ah edersin divane gönlüm
Gözlerime melek-siman göründü
Siyah zülfün mah yüzüne dökülmüş
Gözlerime saçı leylâm göründü.

Yanağına gonca güller takınur
Bendesine genli genli bakınur
Ellerin ayakların kına yakınur
Gözlerime kaşı karam göründü

Hele durdum ikrarıma sözüme
Hışmile zâlim bakma yüzüme
Üç mü beş mi disem göründü gözüme
Kafes ardından güzel mâhım göründü.

Güzel dillim bağrımı taş eyledi
Ağlamaktan gözlerim yaş eyledi
Deli gönül yine bu gün cûş eyledi
Mecnunu olduğum dilber gözüme göründü

II

Kadir mevlâm sen bilürsün halimi
İmdad irişecek zamandır bu gün
Takatim kesildi kardan tipiden,
Yüce dağlar başı borandır bu gün..,

Kadir mevlâm senden ola bir imdad,
Kalmışım gurbette ilime hasret
Kurtlara kuşlara kısmet oldum akibet
Yüce dağlar başı dumandır bu gün..

Bu garip (Esman) ın öldüğün düşün,
Nazlı yârim benim kararlar geysün,
Mevlâya bu canım emanet olsun
Senden istediğim imandır bu gün..

— Oğlum, ben pazardan bir inek aldım. Bu ineği önüme katıp köye giderken yol ustünde bir hendek gördük. İnege, hendeği atlamasını söyledim. Aatlamadı. Baktım orada bir köpek var. Köpeğe şu ineği ısırda hendeği atlasın, dedim, ısırmadı.

Bir sopa bulup köpeği dövmeği düşündüm. Ormancı sopa vermedi. Ormanı yakmak istedim. Bakkal, kipritle gazyağı vermedi.

O sırada bir hırsıza rasladım. Hırsıza bakkal dükkânını yağma etmesini söyledim. etmedi. Gözüme bekçi ilişti. Yalvardım, yakardım, hırsızı tutmadı. Su başıya baş vurdum. O da beni başından savdı. Bekçiyi terbiye etmedi. Şimdi sana geldim. İşte halimi arzediyorum. Benim derdime bir çare bul da şu ineği hendekten atlatayım, köye götürüp sapana koşayım...

Hakim, elini şakağına dayamış. Ayşe Nineyi güzelce süzdükten sonra:

— Haydi oradan, demiş, bu söylediklerinden bana ne. Kime istersen ona git!

Ayşe Nine, bu söz üzerine hiddetlenmiş. İki elini açarak:

— Ey Azrail neredesin, gel, şu hakimin canını al, diye duaya başlamış.

— Devamı var —

Naki Tezel

Gedaî'den

Kudretle cemalin olunmuş tahrir
Mukavves kaşların meş'alelerle
Cemolsa bir yere cümle müfessir
Bir mânâ veremez muamelelerle.

Siyah kisuların Fas mülküne çek
Öl saba... çekmesün emek
Cemâlini görür her gece felek
Seyranına çıkar meş'alelerle.

«Gedaî» bendene rahmeyle cânâ
Aklını başından eyledin yağma
Dokunsa zülfünden bir badı saba.
Cihan harap olur zelzelelerle.

Mahfî'den

Kıymet bulunur mu cevher taşına
Kâmilce bir sadef karışmayınca
Kimse üstad olmaz kendi başına
Bulup erbabını danışmayınca.

Bu aşk dedikleri zehir dikeni
Cism[i] harap eder çürütür teni
Söylemeyim derim söyledir beni
Bu aşkın âsarı savuşmayınca

Ağladıp dideme dökme kanını
Affeyle (MAHFÎ) nin bol isyanını
Kimsenin gurbette alma canını
Varup sılasına kavuşmayınca.

Âşık Vasfi'den

Uçurdum şahinim konmaz koluma
Kaçırdım fırsatım girmez elime
Cümle âlem ağlar benim halime
Ağlamayıp gülüşüme ne dersin ?

Erisin dağların karı erisin
Çevre yanın mor menevşe bürüsün
Her kes sevdiceğin alsın yürüsün
Arayıp ta buluşuma ne dersin?

Çıkayım gideyim dağlar yol olsun
Çevre yanın gök sünbüllü bağ olsun
Severse de sevmezse de sağ olsun
Melûl mahzun gezişime ne dersin?

Âşık olan vazgelür mü dostundan
Derviş olan vazgelür mü postundan
Ayırmak isterler beni dostumdan
Ayrılmayup duruşuma ne dersin ?

Âşık VASFİ cihanda beratlı kuldur
Türlü belâ çekmişim on iki yıldır
Benim sevdiceğim kırmızı güldür
İl kokmadan kokuşuma ne dersin?

Ziya Günal

İŞ ADAMI

Vaktiyle Palas Ağa namında çok zengin bir adam varmış. Ava pek meraklıymış.

Bir ilkbahar sabahı Palas Ağa atına biner, kuşunu koluna alır, tazısını da arkasına düşürerek kıralra turaç avlamağa çıkar. Güneş iyice yükselip ortalık ısınıncıya kadar avlanır, derken, o sıralarda karşıdan bir delikanlı uşak peyda olur :

— Selamünaleyküm.

— Aleyküm selam. Nereye oğlum ? Ne arıyorsun ?

— Bir ağa arıyorum efendim. İş erbabı bir adamım. Elimden uçan, kaçan kurtulmaz. Yorulmak bilmem ; çalıştıkça çalışasım gelir.

Palas Ağa bakar, delikanlının sözü, sohbeti ve kalıbı yerinde :

— Oh, ne alâ, der, ben de senin gibi bir adam arıyorum. Evde kalacak, ufak hizmetlerde bana yardım edecek. Nasıl, oğlum, yapabilir misin ?

— Ayıp ettin ağa. Sorman fazla. İş erbabıyım dedim ya.

Palas Ağa sırtından meşlahını çıkararak delikanlıya uzatır ve :

— Peki, oğlum, der, şu meşlahı eline al ; şu tazıyı çek : şu görünen tepeye çık : köy görünmeğe başlar. Palas Ağanın evi nerede dersen kim olsa gösterir. Bende şuraları dönüp dolaşıp geleceğim. Haydi yavrum, giderken meşlahı çalılara çarpma.

Uşak köye doğru hareket eder. Fakat yeni ağanın gözüne girmek lâzım. Ağanın, meşlahı çalılara çarpma, dediğini unutmaz. Heman meşlahi indirir. Yüksek çalılara çarpmasın diye onu tazının kulağıyla kuyruğu arasına sıkıca sarar. Biraz gittikten sonra köyün civarına gelirler. Köyün köpekleri bu sırtı meşalahlı acaip tazıyı görünce hep birden üzerine hücum ederler. O zaman uşak tazıya, «sen ne kadar olsa benden hızlı koşarsın. Çabuk meşlahı eve ulaştır» der ve onu salıverir. Lakin köpekler tazıya ulaşırlar ve onu yıkarak üzerine üşüşürler. Tazıyı da meşlahı da paraça parça ederler. O zaman uşak bir kenare çekilerek, « Meşlah Palas Ağa'nın, sonra karışmam ha. Meşlah Palas Ağanın, sonra karışmam ha» diye avaz avaz bağırmağa başlar. Fakat kim dinler ? Çarnaçar meşlahın parçalarını toplayarak eve gelir.

Bir müddet sonra Palas Ağa avdan döner ve ilk işi « Bir uşak gönderdim idi geldi mi ?» diye sormak olur. O zaman karılar meşlahın parçalarını Ağanın önüne atarlar. Hiddetinden benzi atan Palas Ağa, uşağa :

— Ulan bu ne ? Diye haykırır.

Uşak :

— Bende suç yok Ağa, der, tazına, köpekler geliyor, meşlahı çabuk eve ulaştır dedim, aldırmadı : Köyün köpeklerine, meşlah Palas Ağanın, sonra karışmasın ha, diye okadar bağırdım fayda etmedi. Tazın söz dinlemez, köyün köpekleri yanında senin kıymetin yok. Bundan bana ne ?

— Neyse, oğlum, olan olmuş. Bir daha böyle yapma.

— Bire ağa ben ne yaptım ki ? Tazın sözümü dinlemedi ; köyün köpekleri senin hatırını saymadı. Bundan bana ne ?

— Herneyse, oğlum, bir daha yapma. Bunu affediyorum.

— Allah Allah, sanki bir şey yapmışım. Sanki bir suç işlemişim de affediyor.

— Her neys, oğlum, o bahsi kapatalım... Şimdi kuşa iki tane turaç aldırdım. Haydi bir eline onları al. Bir eline da şu testiyi al, dereye kadar git. Hem turaçları temizle, hem de bir testi soğuk su getirde içelim.

Bir müddet sonra uşak, testinin büyücek parçasıyla döner.

Palas Ağa :

— Ne o ? Testiye ne oldu ? Turaçlar hani ?

— Amaan, bire ağa, meğer sende hiç akıl yokmuş. Sen ağa değil bir zır deli imişin. Ben acemi bir uşağım. Suyunuz deli akar, söylemezsin, arkam sıra zağar gider, söylemezsin ; testici testiyi kaba yapar söylemezsin. Dereye varınca turacın birini temizledim, taşın başına koydum. Testiyi de doldurdum, yanına koydum. Öbür turacı temizliyordum. Nasılsa elimden kaydı, deli deli, şarıl şarıl akan dereye karıştı. Bir aşağı koştum. bir yukarı koştum, bulamadım. Hele hazırını götüreyim diye geri dönüverdim idi bir de ne göreyim? Zağar, temizlediğim turacı almış gidiyor. Yerden bir taş aldım da ativerdimdi, zağardan daha iri ve kaba olduğundan testiye isabet etti. Şangır, diye testi kırıldı, su döküldü, zağar kaçtı ve turaç ta gitti. Artık testiciye söyle, bir daha böyle kaba saba testi yapmasın.

— Anlaşıldı, oğlum, kırılan kırılmış, giden gitmiş. Bu defa da affediyorum. Fakat bir daha böyle yapma.

— Bire ağa ben ne yaptım ki? Testin kaba, suyun deli, zağarın hırsız. Bunda benim ne kabahatim var?

— Herneyse, oğlum, bir daha böyle yapma.

— Allah, Allah sanki bir suç işlemişim de kusurumu affediyor. Allahım kendini bilen bir iş adamı için bunlar ne lüzumsuz lâf.

— Peki oğlum, peki. Onu da kapatalım.. Bu gün değirmenlik hazırlattım. Fakat aceleye geldi, iyice temizlenemedi. Değirmene varınca nöbet varsa hemen öğüt. Nöbet yoksa değirmenliği savuruver de öyle öğüt. Bilmem un öğütmesini de bilir misin?

— Ayıp ediyorsun ağa. Mükemmel bir iş adamıyım dediğimi unuttunuz galiba. Hem babamın bir değirmende kırk yıl hizmeti var.

Uşak bir deve ve iki merkep buğday yükliyerek hemen değirmene hareket eder. Değirmene varınca deveyi indirir, yükü indirir, merkeplerin birini devenin havudunun bir tarafına diğerini de öbür tarafına sımsıkı bağlar. Bakar ki değirmen boş. Hemen buğdayı aktarır. Bir daha da unluğun başını bırakıp dışarı çıkamaz. Bir müddet sonra deve otlamak için kalkar. Merkepler de yanıbaşına torba gibi asılarak ölürler.

Un öğünüp bittikten sonra uşak dışarı çıkar bakar ki merkepler ölmüş. O zaman kendi kendine :

— Vay be deli hayvanlar vay. Meğer sizde sahibiniz kadar da akıl yokmuş. Nerenize yetmiyor sizin şu aşağıdaki otlar? Neyinize gerek devenin uzandığı yerlere uzanmak? Der ve devenin götürüp götüremiyeceğine bakmadan merkeplerin yükünü de devenin sırtına sararak yola çıkar. Bir az gittikden sonra bakar ki güzel bir rüzgâr esiyor. Ağanın değirmenliği savur dediği aklına düşer. Hemen abasını yere serer, unu savurmağa başlar. Geriye bir miktar kepek kalır. Onu da deveye sararak eve gelir. Palas Ağa bunu görünce telâşla sorar :

— Oğlum un hani, merkepler nerede?

— Tanrı canını alsın öyle merkeplerin. Deveye imrenerek yüksekten otlamak istediler, boğularak öldüler. Unu da, yola çıkınca baktım güzel bir yel esiyor, savurdum. Yaramazını yel aldı, işe yararını da işte getirdim.

— Ulan ne haltettin? öğünmüş un savrulur mu?

— Aman ağa benim ne suçum var? Sen savur dedin de savurdum. Buğdayla unun farkı mı olurmuş? Öyle de olsa yaramazını yel alacak, böyle de olsa. Ben sırf arzunuz yerine gelsin diye savurdum.

— Peki, oğlum, peki anlaşıldı. Bari bundan sonra böyle yapma.

— Allah, Allah sanki bir şey yaptım. Eşeklerinin aklı yokmuş boğuldular. Unu da sen savur dedin savurdum. Bunda benim ne suçum var?

— Peki oğlum, yine sen haklısın... Biliyorsun ki benim üç tane karım var. Üçünden de şüpheliyim. Ben şimdi kahveye gidiyorum. Sen şu baltayı al, kapının ağzına dur. Her gelene «Kimdir o» diye sorarsın. Aliyim, Veliyim, Mehmedim diyenin kafasına indir. Palas Ağa diyene ilişmezsin.

Meğerse karıların kırıkları bu muhavereyi dinlerlermiş. Aradan iki saat geçmeden birisi gelir. Uşak.

— Kimdir o !

— Palas ağayım.

— Geç.

On dakika sonra bir daha.

— Kimdir o !

— Palas ağayım.

— Gel geç.

On dakika geçmeden bir üçüncüsü.

— Kimdir o!

— Palas Ağayım.

— Sen de geç.

Yarım saat sonra Palas Ağa gelir.

— Kimdir o;

— Palas Ağayım.

— Allah Allah amma da çattık. Bu köyün hepsi mi Palas Ağa?

— Ulan ne oldu? Yine mi bir halt yaptın?

— Bilmem ki... Palas Ağayım diyen geçti, Palas Ağayım diyen geçti. Seninle beraber içeri tam dört tane Palas Ağa girdi.

— Ulan daha ne haltettin? Ben içeri gidiyorum. Kapıyı iyi gözetle. Bu defa sormak falan yok. İçeriden dışarı çıkan her adamın karaltısına indir.

Palas Ağa merdivenlerden yukarı çıkar çıkmaz kapıda bir « pat » işitilir ve bir öküz bağırmağa başlar. Meğerse kapının yanında bir çift öküz bağlıymış. Öküzler kımıldayıverince uşak derhal baltayı indirir.

Plas Ağa bağırır:

— Ulan budala uşak yine mi bir halt ettin?

— Benim ne suçum be ağa? Her gördüğünün karaltısına vur demedin mi?

— Her neyse, oğlum, senin ne olduğun dün anlaşıldı idi. Gene suç bende. lâzım değil boğazla.

Oküz bağırmakta devam eder.

— Ulan boğazla diyorum!

— Boğazladım be ağa!

— Peki ya bağıran ne?

— Öküzün kesilmiş kellesi olsa gerek.

Palas Ağa paldır küldür iner ki bir de ne görsün. Uşak sağlam öküzü boğazlamış. Yaralı öküz bağırıp duruyor. Onu da kendi boğazlar.

Ertesi gün sabahlayın erkenden Palas Ağa uşağı çağırır:

— Oğlum ben seninle düzenlik edemiyeceğim, sana Allah selamet versin, der.

Uşak:

— Peki, öyle olsun ama ağa bir daha da benim gibi iş adamı bulamazsın, der ve kapıdan çıkar.

Osman Bahadırlıoğlu